
Передмова

Степан ПАВЛЮК

НАРОДНА ТРАДИЦІЙНІСТЬ УКРАЇНЦІВ У КАНАДІ

Stepan PAVLUK. On Ukrainians' Popular Traditionalism in Canada

Найвагоміший наслідок буття будь-якого народу виражається його культурним спадком, який наділений двома унікальними проявами — формуватись у стабільні компоненти способу життя, постійно абсорбуючи з життєвого масиву діяльності особи, громади, народу етико-моральні, духовні, культурно-побутові, господарсько-прагматичні тощо набутки і стати винятковим фактором культурної трансмісії на всьому істо-

Зустріч в Альбертському університеті з науковою громадськістю Едмонтона. 2008 р.

ричному шляху розвитку народу. Дією, часом і життям відібрані навички, оцінки всього навколо сущого, свідомісні рефлексії на таємничі явища природи тощо ставали ритуалізованими частками цілісної системи буття, у якій співіснують, не піддаючи сумніву її суть стосовно раціональності чи ірраціональності. Вся дійсність оповита певної сили магічним серпанком, під покровом якого особа перебуває у стані духовного, етико-морального комфорту і значною мірою соціальної безпеки. Надзвичайно делікатний механізм творення народної традиційності, який формується за принципом доцільності, скрупульозно відбираючи і затримуючи ці елементи, яким доведеться у процесі тривалої практики ще довес-

ти свою необхідність на тривалому шляху життєствердження. Витворені традиції, як складний синтез усієї діяльнісної сфери людського колективу у певному біоценозі, становитимуть міцну основу для самозбереження і самоідентифікації як етнічного утворення. Соціокультурні набутки особи, громади, етнічної спільноти у системі цілісного соціоповедінкового пласту проявляється сталими етногенетичними рефлексами. Етнофор на підсвідомому рівні генетично реагуватиме у своїй діяльності на ритуалізований і утрадиційнений спосіб буття; він відчуватиме внутрішній спокій, духовний затишок, психоповедінкову рівновагу, спілкувальницьку потребу соціокультурного середовища. У такий спосіб відбувається етнокультурна соціалізація особи, коли особистість тісно вплетена в життєву канву громадського життя, що є основою національної формації з усім її традиційним багатством і колоритністю.

Засобом етнічної традиційності, глибокою закоріненістю її у суть способу життя український народ зберіг своє історико-культурне єство, історичну пам'ять, етнічну самоповагу, себе фізично в особливо нестерпних умовах тривалого колоніального статусу, бездержавності, стану етнотериторіальної розірваності, коли окремі етнічні землі були окуповані різними державами. Не розгубилась українська етнокультурна традиційність в умовах іноетнічного середовища, в які потрапили українці, виходячи з соціальних і політичних обставин, у першому випадку добровільно покидаючи свої оселі в пошуках хоч децю кращого, більш забезпеченого життя, мігранти в ближчі і далекі країни, зокрема у Канаду, а в іншому — насильницька жорстока і масова депортація корінного населення України у суворі природно-кліматичні умови російського Сибіру і Далекого Сходу, як це здійснила окупаційна російська влада і методом дифузного розселення (не більше двох родин у населеному пункті) українців у північно-західній частині Польщі за переселенською методикою польського уряду.

Важкі соціально-економічні умови життя у Східній Галичині, Закарпатті, що перебували під окупацією Австро-Угорської монархії, а також Північної Буковини спричинили масове переселення українців за океан — у Канаду, США, Бразилію, Аргентину.

Пошук хоч децю кращого, більш стабільного життя не зупинила наших краян, хоч їх чекала небезпека далекої дороги, невідомий край та інші народні етнокультурні традиції. У кожного мандрівника у невідоме в душі пекло за свою рідну оселю, землю, родину, і жевріла думка про щасливе повернення. Багатьом

таки вдалося з певним статком і здоровими повернутись на Батьківщину, та основна частина першої хвилі емігрантів, а також і наступних, напостійно оселилась на далеких заокеанських землях.

Заохочені умовами поселень, за якими прибулим канадський уряд надавав для розгортання власного господарства земельну ділянку площею 65 га, гарантувались одночасно певні соціальні стандарти і державне сприяння у розбудові населених пунктів, фермерських господарств. Незвично важка праця на хліборобське освоєння земельних площ з-під вікових лісів, чагарників не налякала українців. Новостворені провінції Манітоба, Саскачеван, Альберта наповнювались прибульцями переважно із західного масиву України. І вже до Першої світової війни українська діаспора налічувала понад 170 тис. осіб. Наступні дві іммігрантські хвилі додали у численності українців майже 193 тис.: у 1914 -1928 рр. — 68 тис., а в 1947-1956 рр. ще 35 тис. У 1981 р. українська національна меншина в Канаді становила майже 750 тис. осіб, а в 1986 р. — понад 960 тис. Таке різке збільшення основи етнічного самовизначення могло виникнути внаслідок підвищення рівня етносвідомості українців.

Важка праця не була завадою в організації способу життя на засадах предковичних українських традицій. У сімейно-родинному побуті дотримувались батьківської звичаєвості. Одразу ж почалось формуватись громадське життя: зводилися церкви, засновувалися, культурно-просвітницькі товариства, зокрема “Прогресиві”, хати-читальні, а особливим досягненням був випуск газети “Український Фермер” (1903 р.).

Канадський уряд, в політиці якого була закладена всебічна допомога культурно-освітньому розвитку національних меншин (а українська була однією з найчисленніших), посприяв у заснуванні в 1940 р. Конгресу українців Канади (КУК) для об'єднання всіх громадських структур на вирішення важливих програм соціального, культурно-духовного, а навіть політичного розвитку.

Паралельно з КУК працювало на громадському поприщі Товариство об'єднаних українських канадців (ТОУК).

Релігійне життя українців в Канаді було вирішене без складнощів — вихідці з Галичини, яких була переважна більшість, створили Українську Греко-Католицьку Церкву (1912 р.) з митрополією резиденцією у Вінніпезі, а православні з України заснували Українську Православну Церкву із митрополічним центром знову ж таки у Вінніпезі. Оперативність і

Учасники конференції в університеті Британської Колумбії у Ванкувері. 2008 р.

свідома позиція позбавила Російську Православну Церкву впливу на українських іммігрантів.

Українці в Канаді зуміли змоделювати цілісний український світ — різні мистецькі жанри: малярство образотворче і декоративно-прикладне, хореографію, музичне, театральне мистецтво тощо: літературу, телебачення, радіо, кіно: шкільну, вищу освіту, науку, музейництво, архіви тощо.

Особливу емоційну силу на сприйняття цінностей генетичних предків справляє візуальна зустріч з ними у музейних експозиціях. Музеї в Канаді не лише експонують світові культурні набутки українців з повсякденного життя, але й допомагають психологічно, естетично сприйняти ці пам'ятки новим поколінням канадських українців. Традиційна спадщина українців представлена в музеї-скансені “Село української культурної спадщини” в Едмонтоні. А в Українському музеї Канади, що в Саскатуні, експонуються мистецькі твори.

З погляду сьогодення буття українців у Канаді виглядає як своєрідний феномен у контексті етнокультурної історії, коли велелюдна етнічна група в іноетнічному середовищі зуміла адаптуватись до місцевих умов і традицій і мобілізуватись до етнічного самозбереження. Долаючи неймовірні труднощі в життєзабезпеченні, творячи, здавалось, примарну перспективу, знаходились якісь незбагненні ресурси на організацію духовно-культурної сфери життя. Англо-саксонське середовище намагалось зацікавити і залучити українців до своїх певною мірою усталених традицій, що було безуспішним. Потреба відтворення свого віками набутого духовного світу ставала психологічною домінантою нового способу життя. Отже, особливо вагомим науково висвітлити весь етнокультурний процес,

Зустріч з учасниками Малого синоду УГКЦ у Едмонтоні. 2008 р.

пов'язаний з усіма діями українців у іноетнічному оточенні, коли формувались етнозахисні засоби самозбереження, уникаючи асиміляційних впливів уже обжитих на певних територіях Канади інших європейських національних меншин, таких як французів, англійців чи німців, які на той час уже опанували як місцевою, так і центральною системою влади.

Українська громада в Канаді пережила значні труднощі, непорозуміння між собою, активні пошуки ідеологічних орієнтирів у процесі свого становлення. Така ситуація стала логічним проявом, коли людину п'янило від несподівано широких свобод, яких вихідці з тоталітарних імперських держав були позбавлені у суспільно-політичному і навіть повсякденному громадському житті. Тому уже на початку ХХ ст., коли виникла потреба при формуванні громадського життя з визначенням суспільно-політичних ідей, появились значні розбіжності — від марксистських, соціалістичних, з відкиданням церкви, до національно-патріотичних на збереження своєї історичної пам'яті із сподіванням на власну Соборну Україну; у релігійній сфері не було згоди щодо конфесійної належності — православної чи греко-католицької церков; неоднакове було розуміння щодо встановлення комуністичного режиму, окупованої Росією і здійснення господарсько-економічних змін на соціалістичний лад тощо.

Однак була помітна однастайність у ставленні до збереження народних традицій, мови, культури. На цьому поприщі знаходилося порозуміння, що стало основою активного розгортання різноманітних фольклорно-етнографічних осередків із широкою програмою, яка охоплювала усі жанри народної творчості. З другою хвилею української імміграції після Другої світової війни особливо поневолювався професійний сегмент духовно-

культурного життя українців у Канаді — мистецтво, театр, освіта, наука, музейництво, література тощо.

Українці в Канаді напрочуд уважно, якнайповніше і достовірно відтворили у живому побутуванні предковичні народні традиції, їх духовну частину. Безумовно що тривале життя у тісному контактуванні з іноетнічними місцевими традиціями мало вплив на формування української обрядово-культурної сфери нового способу життя.

За більш ніж столітнє буття українська громада має прекрасні напрацювання у різних ділянках суспільного, культурного життя. Особливо вражають ретельно зібрані відомості про усі вагомні справи з різних аспектів багатогранної діяльності на канадській землі. Опубліковані наукові праці з історії і культури української національної меншини в Канаді; появилася велика кількість достойних вчених.

Перебуваючи в Канаді, зокрема в Едмонтоні на щире запрошення надзвичайно енергійної в українських справах особи — Володимира Білаша, і як учасник міжнародної конференції, яку провадив Вінніпегський університет, спілкуючись з багатьма вченими, виникла ідея про підготовку фундаментальної праці, яка б охопила весь спектр суспільного буття в Канаді, праця не лише фактологічного характеру, а здебільшого аналітичного, синтетичний виклад різноманітних взаємин як в середині української громади, так і про загально-канадський суспільний контекст — історико-етнографічне дослідження "Культурна антропологія українців у Канаді". Доцільно було б мобілізувати наукові творчі сили з канадських університетів, зокрема з кафедри українського фольклору, етнографії та культури імені Гуцуляка Едмонтонського університету, до структури якого входить Канадський інститут українських студій; Центру українсько-канадських студій при Колегії Св. Андрія, який входить до Вінніпегського університету. У архівах кожного з університетів тих провінцій, де масово поселилися українці, зберігають відомості і матеріали з життя та побуту української громади, колосальні документальні відомості знаходяться у музеї-скансені "Село української культурної спадщини" поблизу Едмонтона та в інших провінційних архівах. До написання такої праці могли долучитися вчені Інституту народознавства НАН України, які мають великий досвід у підготовці аналогічних досліджень, які стосуються етнокультурних особливостей багатьох етнографічних груп українців — "Бойківщина", "Гуцульщина", "Лемківщина", "Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат" в 4-х томах та інші.